

TERORIZMAS IR JO PREVENCIJOS LIETUVOJE PROBLEMA

Doc. dr. Aurelijus Gutauskas

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas agutas@mruni.lt

Doc. dr. Raimundas Kalesnykas

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Policijos teisės katedra
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius
Telefonas 271 46 32
Elektroninis paštas raimuka@mruni.lt

Dr. Darius Petrošius

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Operatyvinės veiklos katedra
Valakupių g. 5, LT-10101 Vilnius
Telefonas 271 46 15
Elektroninis paštas ovk@mruni.lt

Pateikta 2004 m. spalio 4 d.

Parengta spausdinti 2004 m. gruodžio 22 d.

Pagrindinės sąvokos: terorizmas, terorizmo prevencija ir kontrolė, policija ir kitos saugumo pajėgos, terorizmas ir žvalgyba, terorizmo prevencijos strategija.

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjama Lietuvos valstybės praktika ir patirtis terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu srityje. Probleminiai klausimai nagrinėjama tema keliami neatsitiktinai, nes Lietuvai tapus ES ir NATO nare, nuolat augant įvairioms išorinėms ir vidinėms grėsmėms bei pavojams valstybių nacionaliniam saugumui ieškoma įvairiausių priemonių jiems pažaboti.

Straipsnyje keliama terorizmo sampratos problema. Pripažįstama, kad šiuo metu nėra visuotinai priimtose terorizmo sąvokos. Terorizmo samprata glaudžiai siejama su teroro akto terminu. Autoriai daro išvadą, kad terorizmo terminas turėtų būti suprantamas kur kas plačiau ir apimti ne tik tarptautiniuose dokumentuose vartojamas įvairias su terorizmu susijusias nusikalstamas veikas, bet ir valstybių vidiniam nacionaliniam saugumui kylančias grėsmes bei pavojus.

Straipsnyje gana detalai pateikiama ir analizuojama terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu teisinė bazė. Ypač daug dėmesio skiriama Lietuvos valstybės ratifikuotoms tarp-

tautinėms sutartims ir priimtiems įstatymams bei kitiems teisės aktams, reglamentuojantiems terorizmo prevencijos klausimus.

Pagrindinis straipsnio akcentas nukreiptas į terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu situacijos tyrimą Lietuvoje. Pastaruoju metu terorizmo įveikimas yra vienas iš strateginių Lietuvos ir kitų Europos valstybių uždavinių. Daugelyje valstybių ne tik policijos bei kitos saugumo tarnybos, bet ir mokslininkai aktyviai dalyvauja įgyvendinant šią misiją, kuriant antiteroristinę politiką. Autoriai, išskirdami priežastis, įrodinėja, kad didžiausią grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui kelia tarptautinis terorizmas. Neabejotinai pastebimas ir galimas vidaus terorizmo išplitimas.

Straipsnyje analizuojami terorizmo prevencijoje ir kovoje su terorizmu dalyvaujantys subjektai, išskiriama jų kompetencija šioje srityje. Taip pat apžvelgiamos nacionalinės programos, kuriose numatytos terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu plėtros kryptys bei tendencijos, skirtos šalinti terorizmo atsiradimo bei išplitimo priežastis.

Įžanga

Neatsitiktinai konstatuojama, kad kiekvienos Europos valstybės nacionalinis siekis – išsaugoti šalies suverenitetą, teritorinį vientisumą, demokratinę konstitucinę santvarką, žmogaus ir piliečio teises bei laisves, saugią asmens aplinką atsirandant saugumo iššūkiams, gausėjant rizikos veiksniams, kylant grėsmėms, krizinėms situacijoms bei kariniams konfliktams. Šiam tikslui numatyta ir sukurta veiklos priemonių – politinių, diplomatinių, ekonominių, gynybinių, organizacinių, teisinių ir kitų – sistema.

Lietuvos valstybės nacionalinio saugumo politikos kūrimą ir jos strategijos įtvirtinimą nulėmė tarptautinio terorizmo išplitimas Europinėje ir pasaulinėje erdvėje. Po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių Jungtinėse Amerikos Valstijose, 2002 m. spalio 23 d. įkaitų paėmimo Maskvoje, 2003 m. vasario 7 d. sprogimo Bogotoje, 2004 m. kovo 11 d. teroro aktų Madride ir 2004 m. rugsėjo 1 d. teroristinių išpuolių Beslane pasaulio valstybės susirūpino kylančiomis grėsmėmis ir stengiasi ieškoti veiksmingiausių priemonių su terorizmu plitimą. Pavyzdžiui, iškart po įvykių JAV 2001 m. rugsėjo 28 d. Jungtinių Tautų Saugumo Taryba priėmė Rezoliuciją Nr. 1373, kuri įtvirtino kovos su terorizmu priemones [1]. Kaip matyti, dėl didėjančio globalizacijos iššūkio Europos bei pasaulio valstybėms Lietuvai kyla būtinybė geriau pažinti ne tik terorizmo reiškinių, bet ir pakoreguoti naudojamą priemones užkertant kelią šiam reiškiniui atsirasti ir plisti.

Mokslinių darbų bei empirinių tyrimų, analizuojančių terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu problemas, Lietuvoje praktiškai nėra¹. Vadinas, šis empirinis tyrimas bus tik pradžia tolesniems tyrimams, susijusiems su terorizmo prevencija.

Keliamą esminę problemą siejama su Lietuvos policijos ir saugumo pajėgų praktika ir patirtimi vykdant terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu politiką šalies viduje ir ES. Išskirtinę poziciją terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu aplinkoje užima Valstybės saugumo departamentas, kuris atsakingas už koordinacinę veiklą šioje srityje.

Tyrimo tikslas – įvertinus galiojančius Lietuvos teisės aktus ir patvirtintas valstybines programas, numatančias terorizmo prevencijos bei kovos su terorizmu principus, analizuoti teises, organizacines, prevencines ir kitas kovos su terorizmu priemones. Šis tikslas keliamas neatsitiktinai, nes šiandieninė Lietuvos situacija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje

¹ Galima paminėti tik pavienius mokslinius tyrimus kai kuriais su terorizmu susijusiais klausimais, t. y. teroristo sociopsichologinių ypatumų tyrimą, siekiant nustatyti, kodėl kai kurie asmenys tampa teroristais, kuo ypatinga jų psichika ir kokios poveikio priemonės gali būti efektyvios įveikiant terorizmą, bei pabėgėlių teisių apsaugos problemų tyrimą kovojant su terorizmu siekiant nustatyti, kad prieglobsčiu nesinaudotų asmenys, padarę ar įtariamai padarę teroristines veikas [2; 3].

rodo, kad moksliskai nėra pakankamai ištirtas terorizmo reiškinys. Be to, trūksta praktinių rekomendacijų, kaip elgtis atsiradus realioms teroristinių aktų grėsmėms ir kaip spręsti jų prevencijos bei tyrimo problemas.

Iškeltas tyrimo tikslas apima ir patį *tyrimo objektą*, kuris siejamas su kovai prieš terorizmą naudojamų priemonių (ypač prevencinių) veiksmingumu slopinant terorizmo ir su juo susijusių nusikalstamų veikų paplitimą Lietuvoje ir kitose valstybėse. Siekdami pagrįsti tyrimo problemą bei atsakyti į iškeltą tyrimo tikslą, autoriai mokslinį tyrimą suskaido į atskiras, tarpusavyje susijusias sritis, t. y. nagrinėja terorizmo ir panašių terminų koreliaciją, analizuoja terorizmo prevenciją ir kontrolę reglamentuojančią teisinę bazę bei pateikia rekomendacijas dėl tobulinimo. Empiriniaus tyrimais įvertinama terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu praktinė situacija bei suformuluojamos terorizmo prevencijos ir kontrolės ateities tendencijos.

1. Terorizmo sampratos problema

Terorizmas kaip reiškinys gali būti suprantamas įvairiai, t. y. politine, socialine, teisine, etnine, istorine, ekonomine ir net karine prasme. Terminu *terorizmas* atsiradimo ir formavimosi procesas iki šiol nėra aiškus. Pagrindinė priežastis ta, kad ir tarptautinėje arenoje, ir valstybių nacionaliniu lygmeniu sutinkamos įvairios teisei priešingos veikos, įvardijamos kaip *terorizmas*, *teroristinė veikla*, *teroras*, *teroro aktas*. Lingvistiniu požiūriu matyti, kad minėtų terminų šaknis yra bendra – *terror*¹. Lotynų kalboje *terror* vienodai žymi terminus *terorizmas* ir *teroras*. Turinio prasme išvelgiami minėtų terminų skirtumai: *teroras* apibūdinamas kaip smurto, prievartos naudojimas politinių priešų atžvilgiu siekiant juos įbauginti arba visiškai sunaikinti [5, p. 841], o *terorizmas* – kaip teroro politika ir taktika bei teroro taikymas, kuriuo naudojasi kai kurios ekstremistų grupuotės (žudo politinius priešus, grobia lėktuvus ir pan.), stengdamosi atkreipti valstybės ir visuomenės dėmesį į savo reikalavimus arba priversti valstybės vadovybę padaryti jiems nuolaidų [6, p. 3230; 7]. Kaip matyti, prievartos, smurto ir kitokie panašaus pobūdžio veiksmai ir šių veiksmų sukeltos būsenos pavadinimai turi vienintelį savo atitikmenį – *terorizmas*.

Terorizmo reiškinys buvo žinomas jau I a. (46 m. po Kr.), kai žydų sekta, vadinama *Zealot*, vykdė teroristinius išpuolius prieš romėnus Judėjoje. Šios teroristinės grupuotės žudikai, vadinami *sicarii*, arba pjovikais, veikė romėnų valdomuose miestuose. Jie įjau davavo, nuodydavo net savo tautiečius žydus. Nors terorizmo ištakos siekia I amžių, terorizmo teorijos pradėtos kurti tik XX a. Reikia pripažinti, kad *terorizmo* definicijų kasmet vis daugėja. 1983 m. Olandų politikos mokslų tyrinėtojas Alexas Schmitas rado 109 skirtingas terorizmo definicijas, sudarytas nuo 1936 iki 1981 metų [8, p. 42]. Reikia sutikti, kad šiuo metu terorizmo sampratų yra kur kas daugiau.

Pastaruoju metu teisės teoretikai ir praktikai susiduria su problema, kad nėra visuotinai priimtoms *terorizmo* sąvokos, todėl yra didelis pavojus, kad kovos su šiuo neapibrėžtu reiškiniu priemonės gali būti naudojamos nepaisant teisėtumo ribų². Minėtą problemą stengiamasi išspręsti atsižvelgiant į tarptautinėje arenoje susiklosčiusią padėtį. Galima paminėti keletą pavyzdžių, kaip skirtinguose žemynuose traktuojamas *terorizmas*.

JAV Valstybės saugumo departamentas 1998 m. *terorizmą* apibrėžė kaip suplanuotą, politiskai motyvuotą subnacionalinių slaptų grupuočių smurtą, nukreiptą į taikius gyventojus, siekiant padaryti poveikį politiniams adresatams. Terorizmo psichologijos specialistas R. A. Hudsonas terorizmą apibūdina kaip netikėtą aukoms, priešingą baudžiamiesiems įstatymams, smurtinę *veiką*, kuria siekiama padaryti psichologinį poveikį adresatui, atkreipti visuomenės dėmesį į tam tikras problemas, reikalavimus, ir pasiekti grupuotės tikslus [10, p.

¹ Lotynų kalboje *terror* reiškia baimę, siaubą, išgąstį, baimę sukeltantį dalyką, baisenybę [4, p. 1002].

² 1977 m. sausio 27 d. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu nepateikia aiškios *terorizmo* sąvokos, apibrėžia tik teroristinių aktų požymius ir rūšis // Plačiau žr.: Europos konvencija dėl kovos su terorizmu [9].

8]. JAV Federalinio tyrimų biuro ekspertų teigimu, šie apibrėžimai tiksliausiai atitinka terorizmo esmę.

Europos Parlamentas taip pat yra priėmęs keletą neprivalomojo pobūdžio rezoliucijų ir rekomendacijų dėl terorizmo, kurios paremtos 1999 m. Europos Tarybos Rekomendacija Nr. 1426 dėl Europos demokratinių valstybių kovos su terorizmu. 2001 m. rugsėjo 5 d. Europos Parlamento Rekomendacijoje dėl Europos Sąjungos vaidmens kovojant su terorizmu pateikiama terorizmo sąvoka, t. y. *terorizmas* apibrėžiamas kaip bet koks veiksmas, įvykdytas asmens arba grupės asmenų, naudojant prievartą arba grasinimą panaudoti prievartą prieš valstybę, jos institucijas, gyventojus ar konkrečius asmenis, kurie dėl separatistinių siekių, ekstremistinių ideologinių įsitikinimų, religinio fanatizmo arba naudos troškimo siekia sukurti baimės atmosferą tarp valdžios atstovų, konkrečių asmenų ar visuomenės grupių ar pačioje visuomenėje [11]. Pabrėžtina, kad priimtos Europos Parlamento rezoliucijos ir rekomendacijos neišsprendė terorizmo apibrėžimo problemos, nes minėtos teisinės priemonės yra nepareigojančio pobūdžio, kaip gairės Europos Sąjungos valstybėms priimant konkrečius antiteroristinio pobūdžio teisės aktus. *Terorizmo* sąvoką bandyta įtvirtinti ir vėlesniuose Europos Tarybos teisiniuose dokumentuose [12; 13].

Lietuvoje *terorizmo* sąvoka įtvirtinta 2004 m. birželio 15 d. Atnaujintos Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą metmenyse, kurioms pritarta Valstybės gynybos tarybos sprendimu. Minėta programa atnaujinta atsižvelgiant į terorizmo paplitimą pasaulyje, tarptautinės bendrijos kovos su terorizmu patirtį ir išryškėjusias terorizmo prevencijos problemas Lietuvoje. Šiame nacionaliniame dokumente *terorizmas* suprantamas *kaip politiškai, ideologiškai, religiška motyvuotas ar rasiniu, etniniu pagrindu paremtas prievartos panaudojimas ar grasinimas panaudoti prievartą prieš fizinius asmenis, valdžios institucijas ar organizacijas, taip pat turto ar objektų sunaikinimas ar grasinimas juos sunaikinti, grėsmės žmonių gyvybei sudarymas, didelio masto nuostolių sukėlimas ar kitų pavojingų visuomenei veikų vykdymas, siekiant pažeisti visuomenės saugumą, įbauginti valstybės piliečius ar priversti valdžios institucijas imtis tam tikrų veiksmų*. Kaip matyti, *terorizmo* sąvoka apima nemažai nusikalstamo pobūdžio veiksmų, kuriuos galima pavadinti teroristine veikla. Teroristinės veiklos formos gali būti skirtingos, t. y. gali apimti šiuos veiksmus:

- teroro akto organizavimą, planavimą, rengimą ir vykdymą;
- teroristinių grupuočių kūrimą arba priklausymą teroristinei grupei;
- kurstyimą imtis teroristinės veiklos;
- asmenų verbavimą, apmokymą ir jų naudojimą vykdant teroro aktą;
- teroristinės grupės bei jos veiklos finansavimą arba kitokią su terorizmu susijusiam asmeniui teikiamą paramą.

Atnaujintos Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą metmenyse išskiriamos dvi terorizmo rūšys:

pirma, tarptautinis terorizmas, t. y. teroristinė veikla, vykdoma daugiau nei vienos valstybės teritorijoje arba nukreipta prieš daugiau nei vienos valstybės interesus, arba vykdoma vienos valstybės piliečių prieš kitos valstybės piliečius ir objektus savo arba kitos valstybės teritorijoje, arba kai teroristinės veiklos vykdytojas bei auka yra tos pačios arba skirtingų valstybių piliečiai, tačiau nusikaltimas vykdomas trečioje valstybėje;

antra, vidaus terorizmas, t. y. prieš Lietuvos valstybės interesus nukreipta teroristinė veikla, kuri vykdoma Lietuvos Respublikoje, o teroristinės veiklos imasi šios valstybės piliečiai.

Panašiai terorizmas klasifikuojamas ir teisinėje literatūroje, kurioje galima rasti įvairių vidaus bei tarptautinio terorizmo formų. Štai C. C. Combsas išskiria tokias tarptautinio terorizmo formas [14]:

- a) aviacijos terorizmas, t. y. tarptautinio teroro aktai, nukreipti prieš tarptautinės civilinės aviacijos saugumą;

- b) tarptautiniai teroro aktai, susiję su įkaitų paėmimu. Ši forma išgryninta dėl tos priežasties, kad įkaitų paėmimas yra ne pagrindinis teroristų tikslas, o tik priemonė pasiekti konkrečių tikslų;
- c) jūrinis terorizmas, t. y. tarptautiniai teroro aktai, vykstantys visuose vandenyse, nepaisant to, kokiai valstybei jie priklauso, ar tai yra neutralūs vandenys;
- d) tarptautiniai teroro aktai, susiję su sprogdinimais, t. y. įvairiais būdais naudojami sprogmenys, slepiant juos patalpose, transporto priemonėse, metant iš skrendančio orlaivio ir pan.

Teigtina, kad tarptautinis terorizmas kelia didesnę grėsmę nei vidaus terorizmas, nes apima pavojingas nusikalstamas veikas kelių valstybių atžvilgiu ir kelia pavojų kelių valstybių bendruomenei. Kita vertus, tarptautinis terorizmas yra neteisėtas, antiglobalinis reiškinys, pasireiškiantis per atskirus teroro aktus, nukreiptus į bendrai pripažintą valstybių bendruomenės saugumą, jos saugomas vertybes. Tarptautiniais teroro aktais siekiama neigiamai bet kokia neteisėta forma paveikti valstybių bendruomenės dalį arba saugomas socialines-politines, socialines-ekonominės vertybes bei objektus, realizuojant teroristų politinius, etninius, religinius, moralinius arba socialinio nepakankamumo motyvus.

Kaip matyti, *terorizmo* sąvoka gana glaudžiai siejama su *teroro akto* samprata. Teisniuose dokumentuose bei teisinėje literatūroje šios sąvokos vartojamos pakeičiant viena kitą [15; 16]. Problema yra tuomet, kai norima atriboti nusikalstamas veikas, nes vienu atveju jos įvardijamos kaip terorizmas, o kitu atveju – kaip teroro aktas.

Autoriai daro išvadą, kad *terorizmas* yra platesnė sąvoka nei *teroro aktas*, nes teroro aktas yra sudėtinė terorizmo sampratos dalis. Tai gali būti paaiškinama taip:

pirma, terorizmą, kaip socialinį reiškinį, apibūdina tai, kad jis nukreiptas prieš valstybės ir visuomenės, o ne individualius interesus, kad jis yra viešo pobūdžio, kad siekdami savo tikslų teroristai savo veikas nukreipia prieš nekaltus bendruomenės narius, tuo tarpu *teroro aktais* siekiama kelti visuomenėje baimės ir nesaugumo jausmą;

antra, 1977 m. sausio 27 d. Europos konvencijoje dėl kovos su terorizmu yra išvardytas daug platesnis nusikalstamų veikų sąrašas nei teroro akto normoje. Terorizmui priskiriamos nusikalstamos veikos, susijusios su oro piratavimu, kėsinimusi į tarptautiniu mastu ginamų asmenų, įskaitant diplomatus, gyvybę, fizinę neliečiamybę arba laisvę; nusikalstamos veikos civilinės aviacijos saugumo atžvilgiu, nusikalstamos veikos, apimančios vaikų grobimą, įkaitų paėmimą ir neteisėtą laisvės apribojimą; nusikalstamos veikos, kurių metu naudojamos minos, granatos, raketos, automatiniai šaunamieji ginklai ir sprogstamieji paketai, jei jų naudojimas kelia žmonėms pavojų¹. Teroro aktas, kaip pati nusikalstama veika, įtvirtinama nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose ir numato mažiau pavojingas veikas nei terorizmas.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinis terorizmo terminas turėtų būti suprantamas plačiau ir apimti ne tik tarptautiniuose dokumentuose vartojamas įvairias su terorizmu susijusias nusikalstamas veikas, bet ir valstybių vidiniam nacionaliniam saugumui kylančias grėsmes bei pavojus. Šia prasme *terorizmas* galėtų būti apibrėžiamas *kaip keliamų grėsmių ar pavojaus ir dalies karinių veiksmų sintezė turint tikslą – spręsti konkrečius politinio arba nacionalinio pobūdžio klausimus naudojant prievartą arba teroro aktus prieš valstybę, jos oficialias institucijas bei piliečius*.

2. Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu teisinis reglamentavimas

Nesigilindami į Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos atitinkamų institucijų priimtus ir patvirtintus tarptautinius dokumentus, daugiau dėmesio skirsime Lietuvoje galiojantiems tei-

¹ Terorizmui priskirtų nusikaltimų sąrašas nustatytas atskiromis tarptautinėmis konvencijomis, pavyzdžiui, 1970 m. gruodžio 16 d. Konvencija dėl kovos su oro piratavimu, 1971 m. rugsėjo 13 d. Konvencija dėl kovos su neteisėta veika prieš civilinės aviacijos saugumą, ir pan.

sės aktams, kurie reglamentuoja terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu klausimus. Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu teisinio reglamentavimo pagrindą sudaro Lietuvos ratifikuotos konvencijos, tarptautinės sutartys dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, įstatymai, kuriais įtvirtinamos įvairios kovos su terorizmu priemonės, bei poįstatyminiai teisės aktai, nustatantys Vyriausybės ir jos įgaliotų institucijų kompetenciją terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu srityje.

Lietuvos valstybė, esanti Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų ir NATO nare bei įgyvendinanti bendrus tarptautinius standartus, įstatymais yra ratifikavusi visas pagrindines konvencijas dėl kovos su terorizmu. Paminėtinos šios pagrindinės:

- 1977 m. sausio 27 d. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu, ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. sausio 14 d. įstatymu Nr. VIII–70^[9]. Minėta Konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už teroristinius aktus, daugiau dėmesio skiriant ekstradicijai. Konvencijoje teroristinis aktas suprantamas kaip baudžiamasis nusižengimas, kurio objektas – neteisėti veiksmai, nukreipti į valstybės politinius interesus;
- 1999 m. gruodžio 9 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmo finansavimu, ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. IX–1216 [17]. Minėta Konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už nusikalstamas veikas, susijusias su lėšų naudojimu terorizmui remti (pvz., organizavimas, bendrininkavimas, vykdymas, vadovavimas ir pan.);
- 1997 m. gruodžio 15 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais, ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gruodžio 9 d. įstatymu Nr. IX–1877^[18]. Minėta Konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už tokias veikas, t. y. jei asmuo neteisėtai ir sąmoningai pristato sprogmenį arba kitą mirtiną įtaisą į viešą vietą, valstybinį arba vyriausybinių objektą, viešojo transporto sistemą, jį padeda, nustato sprogmens mechanizmą arba susprogdina: a) siekiant mirties arba sunkaus kūno sužalojimo; b) siekiant didelio masto tokios vietos, objekto ar sistemos sugriovimo, jeigu tokio sugriovimo padarinys yra arba gali būti dideli ekonominiai nuostoliai, taip pat jei kėsinasi padaryti šias veikas, bendrininkauja, vadovauja, organizuoja ir pan.;
- 1973 m. gruodžio 14 d. Tarptautinė konvencija dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudimo už juos, ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. rugsėjo 19 d. įstatymu Nr. IX–1084 [19]. Minėta Konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už nusikalstamas veikas prieš tarptautiniu mastu saugomus asmenis, įskaitant diplomatus, t. y. už jų nužudymą, pagrobimą, užpuolimą arba kitokį pasikėsinimą į jų laisvę, taip pat už smurtinį tarnybinių patalpų, privataus būsto arba transporto priemonės užpuolimą, keliantį grėsmę asmeniui arba jo laisvei;
- 1979 m. gruodžio 17 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su įkaitų ėmimu, ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. lapkričio 21 d. įstatymu Nr. IX–32 [20]. Minėta Konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už įkaitų ėmimo nusikaltimą, t. y. jų pagrobimą arba sulaikymą ir grasinimą juos nužudyti, sužaloti arba toliau laikyti, siekiant priversti trečiąją šalį, būtent: valstybę, tarptautinę tarpvyriausybines organizacijas, kokį nors fizinį arba juridinį asmenį arba asmenų grupę įvykdyti arba susilaikyti nuo bet kokio akto įvykdymo, kaip tiesioginės ar netiesioginės įkaito išlaisvinimo sąlygos.
- 1988 m. kovo 10 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš saugią jūrų laivybą ir Protokolas dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš stacionarių platformų kontinentiniame šelfe saugą, ratifikuoti Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 5 d. įstatymu Nr. IX–1176 [21]. Minėta Konvencija ir jos Protokolas numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones asmenims, jeigu jie neteisėtai ir tyčia jėga užgrobia arba kontroliuoja laivą, arba grasina tai

padaryti, arba kitaip baugina, arba pavartoja smurtą laive esančio asmens atžvilgiu, sunaikina arba sugadina laivą arba jo krovinį, bet koku būdu įmontuoja arba atlieka veiksmus, padedančius įmontuoti laive prietaisą arba medžiagą, galinčius sunaikinti šį laivą, arba sugadinti jį arba jame esantį krovinį, sunaikina, arba labai sugadina jūrų laivybos įrenginius, jeigu tokie veiksmai gali sukelti pavojų to laivo saugiai laivybai.

Kaip matyti, Lietuvos valstybė nacionaliniais teisės aktais ratifikavo Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos konvencijas, tiesiogiai susijusias su terorizmo prevencija ir kova su terorizmu. Kita dalis tarptautinių konvencijų ir jos protokolų bus ratifikuota artimiausiu metu¹.

Kitą dalį teisinių priemonių, reglamentuojančių terorizmo prevenciją ir kovos su terorizmu klausimus, sudaro Lietuvos valstybės pasirašytos tarptautinės sutartys su kitomis valstybėmis. Iki šiandien Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra pasirašiusi tarptautines sutartis dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu su šių valstybių vyriausybėmis: Vengrijos (1997 m. kovo 4 d.), Turkijos (1997 m. birželio 2 d.), Kazachstano (2000 m. gegužės 11 d.), Vokietijos Federacinės Respublikos (2001 m. vasario 23 d.), Uzbekistano (2002 m. rugsėjo 24 d.), Švedijos Karalystės (2002 m. vasario 1 d.), Lenkijos (2000 m. balandžio 4 d.). Be to, 2003 m. spalio 30 d. Lietuvos valstybė pasirašė bendradarbiavimo susitarimą su Europolu.

Lietuvos valstybė, įgyvendindama tarptautinėse ir Europos konvencijose numatytus įsipareigojimus terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu srityje, yra priėmusi daugybę nacionalinių teisės aktų. Pirmiausia remiantis 1999 m. gruodžio 9 d. Tarptautinės konvencijos dėl kovos su terorizmo finansavimu nuostatomis, 1997 m. birželio 19 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas [22]. Lietuvai 2002 m. gruodžio 3 d. ratifikavus Tarptautinę konvenciją dėl kovos su terorizmo finansavimu, 2003 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas buvo pakeistas, suderinus anksčiau galiojusio įstatymo normas su ratifikuotos konvencijos normomis. Galima paminėti, kad intensyvėjant terorizmo reiškiniui pasaulyje ir terorizmo apraiškoms Lietuvoje, buvo imtasi vidinių prevencinių veiksmų, siekiant užkirsti kelią teroristų ir teroristinių organizacijų finansavimui. *Terorizmo finansavimas* – veika, kuria siekiama nusikalstamu būdu arba kitaip gautus pinigus arba kitą turtą panaudoti terorizmui tiesiogiai ar netiesiogiai finansuoti. Svarbu užtikrinti ir vykdyti prevenciją, kad nusikalstamu būdu (pvz., neteisėtos prekybos ginklais, narkotikais, žmonėmis, turto prievartavimu ir pan.) įgytos lėšos nebūtų naudojamos terorizmui remti ir finansuoti. Pinigų plovimo prevencijos įstatymas reglamentuoja prevencijos priemones, t. y. operacijų su pinigais įtartinumo tikrinimą², kliento tapatybės nustatymą, sąskaitų atidarymo ar kitų operacijų su pinigais atlikimo per atstovą tikrinimą ir pan. Kita vertus, nors *Pinigų plovimo prevencijos įstatyme* įtrauktos terorizmo finansavimo prevencijos nuostatos, galima išvelgti ir kai kurių šio įstatymo trūkumų (pvz., aktualiausia lieka praktinio bendradarbiavimo ir prevencinių veiksmų koordinavimo tarp institucijų, veikiančių šioje srityje, problema).

Antra, terorizmo prevencijai ir įvairių teroristinių aktų tyrimui svarbūs yra žvalgybos bei operatyvinę veiklą reglamentuojantys teisės aktai: 2002 m. birželio 20 d. priimtas Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas [23] ir 2000 m. liepos 17 d. priimtas Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas [24]. Minėti teisės aktai reglamentuoja specialiųjų tarnybų žvalgybinę veiklą terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje (plačiau žr. 3.3 skirsnyje).

Kita svarbi tarptautinio terorizmo prevencijos sritis yra kova su nelegalia migracija ir legalios migracijos kontrolė. Lietuvos valstybė šioje srityje padarė nemažai pokyčių ir 2004 m. balandžio 29 d. priėmė naują *Lietuvos Respublikos įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties*

¹ Galima paminėti šias tarptautines konvencijas, kurias ratifikuos Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas kovos su terorizmu priemones, t. y. 1970 m. gruodžio 16 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su neteisėtu orlaivio grobimu, 1971 m. rugsėjo 23 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su smurtu prieš civilinės aviacijos saugą ir ją papildantis 1988 m. vasario 24 d. Protokolas dėl kovos su smurtu tarptautinę civilinę aviaciją aptarnaujančiuose oro uostuose.

² Pavyzdžiui, kai operacija su pinigais arba sandoris gali būti susiję su terorizmo finansavimu, duomenis apie klientą, atliktą finansinę operaciją ne vėliau kaip per 24 valandas nuo šių duomenų apie operaciją arba sandorį gavimo Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie LR VRM praneša Valstybės saugumo departamentui.

[25], į kurį įtraukė nuostatas, sudarančias galimybę vykdyti efektyvią terorizmo prevenciją nelegalios migracijos kontrolės ir prieglobsčio suteikimo srityse. Minėtas įstatymas sugriežtino užsieniečių (t. y. ne ES piliečių) atvykimo į Lietuvos Respubliką, buvimo ir gyvenimo joje, taip pat prieglobsčio suteikimo ir pabėgėlio statuso suteikimo tvarką. Be to, svarbu paminėti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 13 d. nutarimu Nr. 1787 patvirtintą *Užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvos Respubliką, sąrašo sudarymo, tvarkymo ir naudojimo tvarką* [26], kuri reglamentuoja draudimus atvykti į Lietuvą užsieniečiams, kurių buvimas Lietuvos Respublikos teritorijoje nepageidaujamas. Šį sąrašą sudaro ir tvarko Migracijos departamentas prie LR VRM. Draudimas atvykti į Lietuvą taikomas tiems užsieniečiams, kurių buvimas arba gyvenimas Lietuvoje keltų pavojų jos saugumui arba viešajai tvarkai, kuris jau buvo išsiųstas arba neįleistas į Lietuvą.

Išskirtinį dėmesį atkreipsime į 2000 m. rugsėjo 26 d. naujai priimtą Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – LR BK), kuris numatė baudžiamosios atsakomybės priemones už teroro aktą (250 str.), orlaivio, laivo arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimą (251 str.), žmogaus pagrobimą įkaitu (252 str.)¹. LR BK įvardytos nusikalstamos veikos yra įtvirtintos ir Lietuvos valstybės ratifikuotose konvencijose, nustatančiose kovos su terorizmu principus.

LR BK 7 straipsnis įtvirtina visuotinį principą, kuomet asmenys traukiami baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamas veikas, nesvarbu, kokia jų pilietybė ir gyvenamoji vieta, padaryto nusikaltimo vieta bei tai, ar už padarytą veiką baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus. Šis principas galioja tuomet, kai asmenys padaro nusikalstamas veikas, už kurias atsakomybė numatyta tarptautinių sutarčių pagrindu. Manytina, kad šios teisės normos pagrindu įtvirtinama baudžiamosios atsakomybės už tarptautinius nusikaltimus kilimo galimybė.

LR BK 7 straipsnio 6 punkte įtvirtinamas atsakomybės už tarptautinį terorizmą principas, t. y. asmenims už teroristinių aktų, uždraustų tarptautinėse sutartyse, įvykdymą gali kilti baudžiamoji atsakomybė pagal LR BK 250 straipsnį. Pažymėtina, kad vadovaujantis LR BK 11 straipsnio 6 punktu, teroro akto įvykdymas pripažįstamas labai sunkiu nusikaltimu.

LR BK 250 straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už teroro aktus, įtvirtina gana platų nusikalstamų veikų sąrašą, sudarantį šio nusikaltimo turinį. Tai sprogdinimai, padegimai, radioaktyviųjų, biologinių ir cheminių kenksmingų medžiagų, preparatų ir mikroorganizmų paskleidimas, taip pat teroristinės grupės kūrimas šioms veikoms įvykdyti, dalyvavimas tokioje grupėje, jos finansavimas arba materialinės ir kitokios paramos teikimas. Teroro akto nusikalstamos veikos objektu laikytinas visuomenės saugumas, o jo pavojingumą lemia tai, kad siekdami vienokių arba kitokių tikslų, kaltininkai žudo arba žaloja visiškai pašalinius žmones, taip sukeldami visuomenėje baimės ir netikrumo jausmą. Teroro akto padarymo būdai nulemia tai, kad, be visuomenės saugumo, kėsinišomi objektais laikytini taip pat tokie gėriai kaip kito asmens gyvybė, sveikata, nuosavybė (transporto priemonė, pastatas, statinys, statinyje buvusi įranga), viešoji tvarka, strateginės reikšmės objektai. Griežčiausia bausmė, numatyta LR BK 250 straipsnyje už teroro akto įvykdymą, yra laisvės atėmimas iki gyvos galvos (baudžiama už sprogdinimus, padegimus, radioaktyviųjų, biologinių ar cheminių kenksmingų medžiagų, preparatų ar mikroorganizmų paskleidimą ir kitus panašaus pobūdžio veiksmus, nukreiptus prieš strateginės reikšmės objektą). Kitos bausmės irgi pasižymi griežtumu: apima laisvės atėmimą nuo 3 mėnesių iki 20 metų.

Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintos baudžiamosios atsakomybės priemonės už teroro aktus ir kitas su terorizmu susijusiais neteisėtas veikas turi kai kurių trūkumų:

pirma, LR BK numatytas nusikalstamų veikų, susijusių su terorizmu, sąrašas galėtų būti išsamesnis, t. y. tikslinga įtraukti visus nusikaltimus, išvardytus 1977 m. sausio 27 d. Europos konvencijos dėl kovos su terorizmu 1 straipsnyje;

¹ LR BK minėtų straipsnių dispozicijos priskirtos prie XXXV skyriaus, pavadinimu „Nusikaltimai visuomenės saugumui“, o šių straipsnių dispozicijose aprašytos veikos sudaro teroristinius veiksmus.

antra, galiojančiame LR BK yra inkorporuotos ir atspindimos tarptautinių sutarčių nuostatos. Vadinasi, svarbu modifikuoti *teroro akto* išraišką bei apimtį. Principinė problema, kylanti kovojant su terorizmu, yra organizuotos *teroristų grupės sąvokos* įtraukimas į baudžiamąjį įstatymą. Ji prilyginama nusikalstamam susivienijimui (žr. LR BK 25 str. 4 d.);

trečia, LR BK 250 straipsnyje įtvirtintos ne visos galimos teroro akto formos, todėl sunku jas teisiškai įvertinti. Pavyzdžiui, už teroro akto normos ribų lieka kokio nors didelio jūrų laivo nukreipimas į ledkalnį, turint tikslą pražudyti keleivius, arba tilto konstrukcijų išardymas, siekiant sukelti jo griūtį, ir pan. Tai nebūtų įmanoma pripažinti teroro aktu, nes nei sprogdinimų, nei padegimų nėra.

Apibendrinant galima pridurti, kad ir tarptautiniu, ir nacionaliniu lygmeniu nėra susiformavusi nei teismų praktika, nei doktrininis aiškinimas siekiant apibrėžti konkretų teroro aktus sudarančių veiksmų sąrašą. Todėl kyla daug klausimų: ar, tarkime, orlaivio užgrobimas laikytina terorizmo išraiška (pagal 1977 m. Europos konvenciją), ar atskira veika, kuria kėsinamasi į visuomenės saugumą, atsiribojusia nuo terorizmo sąvokos, tačiau laikoma specialiąja terorizmo forma? Nors nėra bendros ir sistemingos praktikos bei teorinių rekomendacijų dėl teroro aktų unifikavimo ir išskyrimo, jų reglamentavimo atsakomybės klausimais, nereikėtų manyti, kad tai didelė teisėkūros problema Lietuvos nacionalinėje teisėje. Tai visų pasaulio valstybių problema. Manytina, kad valstybės turi derinti savo nacionalinę teisę su tarptautiniais teisės aktais, tačiau su išlygomis – atsižvelgdamos į padėtį valstybės viduje, esamas įstatymų taikymo ir kūrimo tradicijas, teismų praktiką, teorinius modelius bei rekomendacijas. Be to, teisinės praktikos analizė rodo, kad teisės aktų rengimas, priėmimas ir įgyvendinimas dar nėra tinkamai vertinami terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu aspektu.

3. Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu padėtis ir jos vertinimas Lietuvoje

Šiandieninė Lietuvos valstybės padėtis tarptautinio saugumo sistemoje yra palanki, nes daugelis pasaulio valstybių visuotinai pripažįsta ir gerbia Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, stabilią ekonomiką, draugiškus santykius su kaimynais, sėkmingą mažumų integraciją į Lietuvos visuomenę, taip pat integraciją į pasaulio ir Vakarų institucijas (pvz., 2004 m. kovo 29 d. tapo NATO nare, o 2004 m. gegužės 1 d. – ES nare).

Dabartiniu laikotarpiu dauguma tradicinių ir naujų iššūkių Lietuvos valstybės saugumui yra tarptautinio pobūdžio. Vienas jų – *terorizmas*. Visuotinai pripažįstama, be to, tai liudija ir pasauliniai įvykiai, kad terorizmas laikomas globaliniu reiškiniu [27]. Vadinasi, terorizmas ir globalizacija kaip reiškiniai tarpusavyje glaudžiai susiję, nes pagrindinis globalizacijos padarinys saugumo srityje yra valstybių nacionalinį saugumą ir stabilumą lemiančių veiksnių internacionalizacija. Reikia konstatuoti, kad globalizacija kelia nekarinio pobūdžio iššūkius, pavojus ir grėsmes nacionaliniam saugumui, į kuriuos pavienės valstybės yra nepajėgios efektyviai reaguoti. Tokie tarptautiniai reiškiniai kaip terorizmas, organizuotas nusikalstamumas, nelegali prekyba narkotikais, nelegali migracija peržengia valstybių sienas ir tampa tarptautinio saugumo iššūkiais, pavojais ir grėsmėmis. Būtent tokių grėsmių ir pavojaus veiksnių plitimo tikimybė didėja.

Lietuvai vis labiau integruojantis į pasaulio bendruomenę, kyla būtinybė imtis priemonių, kad šalis netaptų teroro aktų vieta arba teroristų tranzito koridoriumi. Visos priemonės, naudojamos Lietuvos valstybės nacionalinio saugumo srityje, vadinamos kovos su terorizmu priemonėmis. Galima išskirti šiuos *kovos su terorizmu (arba terorizmo kontrolės) etapus*: a) terorizmo prevencija, b) teroro akto likvidavimas, c) teroro akto tyrimas. Konstatuojama, kad įgyvendinant šias terorizmo kontrolės priemones, dalyvauja įvairios valstybės institucijos, kurios imasi būtinų priemonių, kad terorizmo reiškinys neįsigalėtų Lietuvoje.

Nesuklysime teigdami, kad Lietuvos valstybė daugiausia dėmesio kovodama su terorizmu skiria terorizmo prevencijai. Šia prasme **terorizmo prevencija** – tai valstybinių institu-

cijų naudojamų priemonių, užkertančių kelią terorizmui, įgyvendinimas, terorizmo plitimo bei jam plisti palankių aplinkybių užkardymas, terorizmo grėsmių vertinimas, visuomenės švietimas ir bendradarbiavimo su teisėsaugos institucijomis skatinimas bei šių priemonių įgyvendinimo koordinavimas. Prie terorizmo prevencijos priemonių galima priskirti ir operatyvinės veiklos bei žvalgybos tarnybų veiklą, skirtą ginti asmens, visuomenės ir valstybės saugumą nuo išorės teroristinių grėsmių, taikant operatyvinės veiklos, specialiuosius ir kitus metodus.

Norint apibūdinti terorizmo prevencijos ir kontrolės padėtį bei pateikti jos vertinimą Lietuvoje, svarbu išanalizuoti, kokios galimos terorizmo atsiradimo prielaidos, koks šiuo metu yra terorizmo lygis ir jo paplitimas bei kaip ir kokiomis priemonėmis vykdoma slapto pobūdžio veikla likviduojant bei tiriant teroro aktus.

3.1. Terorizmo prielaidos, lygis ir paplitimas

Jungtinių Tautų valstybės narės vienareikšmiškai pripažino, kad terorizmas kelia rimtą grėsmę pasaulio bendrijos (taigi ir Lietuvos) saugumui¹. Lietuvos valstybei ši grėsmė yra labiau išorinio pobūdžio. Vidaus situacija ir istorinė šalies patirtis nesudaro sąlygų formuoti plataus masto vidaus teroristinių struktūrų tinklui.

Lietuvoje iki šiol esama tik terorizmo apraiškų. Pavieniai iki šiol pasitaikę prievartos aktai buvo vykdomi iš kriminalinių bei ekonominių paskatų, nusikalstamo pasaulio atstovams keršijant vieni kitiems arba dėl kitų priežasčių. Dabartinė Lietuvos politinė, socialinė-ekonominė, tautinė-konfesinė situacija ir istorinė šalies patirtis nesudaro sąlygų susiformuoti plataus masto grėsmingam vidaus teroristinių struktūrų tinklui. Vadinasi, Lietuvai didžiausia yra tarptautinio terorizmo grėsmės bei pavojaus kilimo galimybė. Tam yra keletas priežasčių:

1. Lietuvos valstybė yra patogi tarptautinio terorizmo invazijos į Vakarų Europos valstybes tranzitinė šalis ir teroristų pasirengimo poligonas (tai paaiškinama Lietuvos geografine padėtimi, kaimynais ir net palankia politine situacija).
2. Lietuva gali tapti potencialiu tarptautinio terorizmo taikiniu. Terorizmo aktai gali būti nukreipti prieš strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčią infrastruktūrą arba (ir) strateginius objektus, taip pat užsienio šalių objektus Lietuvoje.
3. Tarptautines teroristines struktūras domina palanki Lietuvos geografinė padėtis. Pavyzdžiui, 2002–2003 m. Valstybės saugumo departamento iniciatyva 36 asmenims nebuvo leista atvykti į Lietuvą. Be to, Lietuvoje buvo nustatyti 44 (iš jų 35 Afganistano piliečiai) asmenys, susiję su teroristinėmis organizacijomis. Iš jų tik 3 į mūsų šalį atvyko legaliai. Kaip matyti, ypač daug dėmesio turi būti skiriama efektyviai valstybės sienos apsaugai.
4. Narystė Europos Sąjungoje bei NATO gali padidinti į Lietuvą atvykstančių ES piliečių, išėivių iš islamo kraštų srautą (pvz., per ES vidinę sieną į Lietuvos Respubliką gali atvykti su teroristinėmis organizacijomis susiję ES šalių piliečiai, tarp jų ir tie, kurie jau buvo deportuoti iš šalies dėl keliamos grėsmės valstybės saugumui).
5. Potencialios terorizmo infrastruktūros plėtrą skatina į Lietuvą iš ES šalių atvykstantys, radikalųjį islamą propaguojantys musulmonų dvasininkai bei musulmonų organizacijų atstovai. Lietuvoje jau yra šalies piliečių, pasiryžusių kovoti už islamą. Taip pat nustatyta, kad iš pasaulio regionų, kuriuose aktyviai veikia teroristinės organizacijos, atvykę užsieniečiai Lietuvoje įsitvirtina steigdami įmones arba kurdami šeimas su Lietuvos piliečiais. Dalis atvykusiųjų remia arba patys yra radikalaus islamo skleidėjai, sudarantys palankias sąlygas į mūsų šalį atvykti savo bendraminčiams.

¹ Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1994 m. gruodžio 9 d. rezoliucijoje 49/60 ir jos priede, kuriame pateikiama Deklaracija dėl priemonių tarptautiniam terorizmui panaikinti, numatyta, kad valstybės Jungtinių Tautų narės vienareikšmiškai smerkia visus terorizmo aktus, metodus ir praktiką kaip nusikalstamą ir nepateisinamą veiką, nepaisant to, kur ir kas ją padarytų, įskaitant tą veiką, kuri kelia grėsmę draugiškiems valstybių tarpusavio santykiams bei pavojų valstybių teritorijų vientisumui bei saugumui// Plačiau žr.: <http://www.un.org/resolutions/htm> Prisijungimo laikas: 2004-08-17 12:45.

6. Per Lietuvoje veikiančias finansų įstaigas gali būti vykdomos finansinės operacijos, susijusios su teroristinės veiklos finansavimu. Atsižvelgiant į teroristinių organizacijų praktiką, užsienio šalyse esančios diasporos naudojamos teroristinei veiklai finansuoti, todėl Lietuvoje, ypač dėl narystės ES, ši grėsmė yra reali. Mūsų šalyje veikiančios musulmonų ir kitos organizacijos gali būti panaudotos kaip terorizmo finansavimo tarpininkai.
7. Lietuvos geografinė padėtis palanki nelegaliai ir neteisėtai gabenti strategines prekes. Šios prekės gali būti skirtos teroristinėms grupuotėms arba šalims, remiančioms terorizmą ir siekiančioms pasigaminti masinio naikinimo ginklų. Daugelyje valstybių strateginių prekių judėjimo kontrolė laikoma viena iš prioritetinių terorizmo prevencijos sričių. 2004 m. balandžio 29 d. priimtas *Lietuvos Respublikos strateginių prekių eksporto, importo ir tranzito kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymas* [28] įpareigoja Valstybės saugumo departamentą bei kitas valstybines institucijas atlikti programines įrangos ir technologijų, kurios gali būti naudojamos ir civiliniams, ir kariniams tikslams, taip pat karinės įrangos legalios apyvartos kontrolę ir prevenciją.
8. Tarptautinio terorizmo grėsmė didėja dėl aktyvaus Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse antiteroristinėse operacijose (pvz., Lietuvoje dislokuotos NATO pajėgos gali tapti teroristinių grupuočių taikiniu, ypač tai aktualu Irake bei Afganistane tarnaujantiems Lietuvos kariams).

Reikia pasakyti, kad kyla nemaža grėsmė ir dėl vidaus terorizmo apraiškų, kai teroristinės veiklos imasi Lietuvos piliečiai. Vidaus terorizmo grėsmę gali padidinti šios aplinkybės:

1. Globalizacijos įsigalėjimas ir antiglobalistinių judėjimų stiprėjimas pasaulyje gali skatinti šių judėjimų vietinių padalinių aktyvumą ir sukurti prielaidas specifiniam terorizmui (prisidengiant kova su globalizacija, aplinkos tarša ir pan.).
2. Politinio ekstremizmo apraiškos Lietuvoje.
3. Socialinė ir ekonominė diferenciacija gali sukurti prielaidas socialiniam terorizmui (tokio teroro aktai gali būti nukreipti prieš atskiras valstybines arba privačias įstaigas, kurių veiklą tam tikros visuomenės grupės sieja su savo blogėjančia socialine padėtimi).
4. Nusikalstamų grupuočių veikla Lietuvoje, būtent vietinės organizuotos nusikalstamos grupuotės, siekia gauti pajamų ir lėšų iš nelegalios veiklos, t. y. tarptautinio narkotikų verslo, kontrabandos, neteisėtos ginklų bei sprogmenų prekybos ir pan. Teroristinės grupės savo tikslams gali tiesiogiai arba netiesiogiai panaudoti vietines nusikalstamas grupuotes ir ekstremistines organizacijas (pvz., Valstybės saugumo departamentas nustatė vieną atvejį, kai Lietuvoje veikiančios organizuotos nusikalstamos grupuotės bendradarbiavo su užsienio šalyje veikiančia teroristine organizacija).

Apibendrinant galima teigti, kad išvardytos grėsmės ir pavojai, kurie gali kilti iš užsienio (tarptautinio terorizmo apraiškos) ar net valstybės viduje (vidaus terorizmo apraiškos), yra dinamiški, todėl gali smarkiai keistis. Tai priklauso nuo vidaus, regioninių ir globalinių pokyčių bei sąlygų.

3.2. Kovos su terorizmu žvalgybinės ir operatyvinės priemonės

Kova su terorizmu ar terorizmo prevencija bei kontrolė neįmanomi be žvalgybos ir operatyvinės veiklos. Žvalgyba kovoje su terorizmu skiriasi nuo klasikinės karinės, politinės ar kriminalinės žvalgybos. Tyrėjų nuomone, žvalgybos suvokimas turi apimti tokias jos esmines kategorijas kaip grėsmė, pavojus, slaptumas, informacijos rinkimas, apdorojimas ir analizė. Viena svarbesnių laikytina grėsmės koncepcija, nes be jos nėra žvalgybos būtinybės. Anot K. G. Roberstono, žvalgybos informacijos rinkimas turi remtis aiškia grėsmės koncepcija ir turi būti aiškus grėsmės suvokimas [29, p. 560]. Tyrėjų nuomone, tikslinga kiek iš-

samiau analizuoti terorizmo grėsmes Lietuvoje, t. y. į ką turi būti nukreipta žvalgyba ir operatyvinė veikla kovojant su terorizmu.

Lietuvos nacionalinės žvalgybos sistemą sudaro du modeliai:

1. *Žvalgybos modelis* [23], t. y. žvalgybos tarnybų veikla (žvalgybos tarnybas Lietuvoje turi Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos), skirta apsaugoti asmenis, visuomenės ir valstybės saugumą nuo išorės grėsmių;
2. *Operatyvinės veiklos modelis* [23], t. y. operatyvinės veiklos subjektų vieša ir slapta žvalgybinio pobūdžio veikla. Prie operatyvinės veiklos subjektų priskiriami: Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos, Vadovybės apsaugos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos, Muitinės departamentas prie Finansų ministerijos, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Valstybės saugumo departamentas, Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos.

Teoriškai galima pastebėti tam tikrus šių dviejų modelių skirtumus. Manytina, kad *operatyvinė veikla* savo turiniu yra platesnė ir apima visą kompleksą žvalgybinio pobūdžio veiksmų. Be to, operatyvinės veiklos metu gaunamos informacijos vertę apibrėžia jos teisinis statusas, t. y. jos įrodomoji galia ir galimybė ja pasinaudoti ikiteisminio tyrimo arba teismo nagrinėjimo metu. Ši aplinkybė skiria operatyvinę veiklą nuo žvalgybos, nes pastaroji turi savo tikslus ir yra vertinga nepaisant to, ar bus kas nors patrauktas baudžiamajon atsakomybėn, ar ne. Žinoma, ne visuomet ši aksioma priimtina visuomenei. Dažnai visuomenė ieškodama kaltų ir siekdama „kontroliuoti“ žvalgybos veiksmų teisėtumą ir efektyvumą arba gauti nematomus žvalgybos darbo rezultatus reikalauja viešai atsiskaityti.

Autorių nuomone, iš pirmo žvilgsnio gana nežymūs ir nereikšmingi atskirų modelių skirtumai gali būti viena iš problemų kovojant su terorizmu ir glaudžiai su juo susijusiu organizuotu nusikalstamumu. Šiuolaikinis organizuotas nusikalstamumas ir terorizmas tampa socialiniu ekonominiu, tarptautiniu ir tam tikra prasme politiniu reiškiniu, keliančiu grėsmes tarptautinei bendruomenei ir verčiančiu kovai bei poveikiui pasiekti naudoti įvairiausias slapto pobūdžio priemones ir informacines technologijas. Būtent žvalgyba padeda įvertinti šias grėsmes. Operatyviniai veiksmai daugiau nukreipti į nusikalstamų veikų užkardymą ir atskleidimą, o žvalgyba padeda išsiaiškinti ir tas grėsmes, kurios nepatenka į baudžiamąją teisinę sritį. Žvalgybinis darbas reikalauja ne tik informacijos apie organizuotos nusikalstamos grupės veiklą, bet ir informacijos apie tokios grupės struktūrą, ideologiją, ryšius ir pan. Be to, žvalgyba suteikia galimybes įvairiausiais būdais realizuoti turimą informaciją, neapsiribojant baudžiamuoju procesu. Todėl gana aiškiai apibrėžtas žvalgybos tarnybų veiksmų įvairovė gali būti praplėsta netradiciniais kovos su terorizmu būdais.

Lietuvos operatyvinės veiklos praktika rodo, kad operatyvinę veiklą iš dalies jau galime laikyti kriminaline žvalgyba, sprendžiančia jai būdingus uždavinius, įskaitant ir terorizmo bei jo grėsmių prevencijos klausimus. Nepaisant kai kurių prognostinio pobūdžio problemų, operatyvinę veiklą reglamentuojantys teisės aktai numato gana didelę žvalgybinio pobūdžio veiksmų įvairovę. Informacija apie operatyvinės veiklos objektą (rengiamos, daromos arba padarytos nusikalstamos veikos, jas rengiantys, darantys arba padarę asmenys, šių asmenų aktyvūs veiksmai neutralizuojant operatyvinę veiklą arba įterpiančius nusikalstamų struktūrų narius į teisės saugos krašto apsaugos arba kitas valstybės valdžios ir valdymo institucijas, kitų valstybių specialiųjų tarnybų veikla bei kiti su valstybės saugumu susiję asmenys ir įvykiai) yra pagrindas atlikti operatyvinius veiksmus, t. y. operatyvinę apklausą, operatyvinę apžiūrą, operatyvinį patikrinimą, operatyvinį sekimą, taikyti agentūrinį metodą, elektroninę žvalgybą, ir pan. Terorizmas ir su jo grėsmėmis susijusios nusikalstamos veikos yra pagrindas pradėti operatyvinį tyrimą, kurio metu gali būti atliekami sankcijos reikalaujantys prasiskverbiančio (apribojant žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumą) pobūdžio operatyviniai veiksmai:

- a) techninių priemonių naudojimas specialia tvarka, t. y. techninių priemonių naudojimas kontroliuojant arba fiksuojant asmenų pokalbius, kitokį susižinojimą arba veiksmus, kai nėra vienam pokalbio arba kitokio susižinojimo arba veiksmų dalyviui apie tokią kontrolę nėra žinoma;
- b) slapta pašto siuntų, dokumentų siuntų, pašto perlaidų bei jų dokumentų kontrolė;
- c) slaptas patekimas į gyvenamąsias ir negyvenamąsias patalpas, transporto priemones bei jų apžiūra;
- d) medžiagų, žaliavų ir produkcijos pavyzdžių bei kitų objektų paėmimas tirti neskelbiant apie jų paėmimą;
- e) nusikalstamos veikos imitacijos modelio taikymas, t. y. sankcionuoti veiksmai, formaliai turintys nusikalstamos veikos arba kitokio teisės pažeidimo požymių, atliekami siekiant apginti nuo nusikalstamo kėsinosi asmens teisės ir laisvės, nuosavybę, visuomenės ir valstybės saugumą.

Žvalgybos tarnybų kovos su terorizmu ir terorizmo prevencijos praktika rodo, kad viena didžiausių žvalgybos problemų – žvalgybos informacijos kokybė ir analizė bei žvalgybos tarnybų bendradarbiavimas. Valstybės saugumo departamentas yra įsipareigojęs keistis žvalgybos informacija bei analitine medžiaga su kitų šalių specialiosiomis tarnybomis, kovojančiomis su tarptautiniu terorizmu. Be to, Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas nuo 2004 gegužės 1 d. kviečiamas tapti ES saugumo ir žvalgybos organizacijų – dar vadinamo Berno klubu – tikruoju nariu¹.

Apibendrinant galima teigti, kad žvalgybos tarnybų vykdoma kovos su terorizmu veikla naudojant žvalgybines ir operatyvinės veiklos priemones galėtų būti efektyvesnė ir duotų palankesnių rezultatų, jeigu būtų išspręsti šių tarnybų ir kitų šalies bei užsienio valstybių praktinio bendradarbiavimo ir veiksmų koordinavimo klausimai. Be to, praktiškai įgyvendinant žvalgybinę veiklą, tikslinga pakoreguoti kai kuriuos nacionalinius teisės aktus, reglamentuojančius žvalgybos ir operatyvinės veiklos tarnybų darbą, jų tarpusavio santykius.

IV. Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu subjektai

Terorizmo prevencijoje ir kovoje su terorizmu dalyvaujančias institucijas ir įstaigas galima būtų susisteminti į tris grupes arba, kitaip tariant, išskirti tris šių subjektų lygius: valstybės lygmuo, vyriausybės lygmuo ir policijos (arba teisės saugos) lygmuo.

Valstybės lygmenį sudaro aukščiausių šalies valdžios institucijų įkurtos įstaigos, kurios dalyvauja terorizmo prevencijos srityje. Valstybės lygmeniu veikia du subjektai:

1) *Valstybės gynimo taryba* [30], kuri svarsto ir koordinuoja svarbiausius valstybės gynybos reikalus, įskaitant valstybės institucijų veiklą svarbiausiais valstybės saugumo užtikrinimo ir gynimo klausimais. Valstybės gynimo tarybą sudaro Respublikos Prezidentas – kaip vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas, Ministras Pirmininkas, Seimo Pirmininkas, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas.

Valstybės gynimo tarybai vadovauja Respublikos Prezidentas. Valstybės gynybos tarybos kompetencijai priskirta svarstyti užsienio ir vidaus politikos nuostatas, garantuojančias Lietuvos valstybės nacionalinį saugumą bei teritorijos vientisumą, ir koordinuoti valstybės valdymo institucijų, susijusių su nacionalinio saugumo užtikrinimu, veiklą. Pavyzdžiui, Valstybės gynimo taryba rengia programas kovodama su terorizmu, koordinuoja jos įgyvendinimą ir pan.

2) *Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas* [31], kuris svarsto ir rengia įstatymų bei kitų teisės aktų projektus valstybės saugumo (įskaitant ir terorizmą), valstybės si-

¹ 2004 m. balandžio 21 d. Šveicarijoje vykusiame Berno grupės susitikime buvo nuspręsta įkurti specialią Kovos su terorizmu grupę, jungiančią visų ES narių specialiųjų organizacijų pajėgas kovojant su panašaus pobūdžio grėsmėmis. Berno grupė, kurios narėmis, be visų ES šalių, yra ir Norvegija bei Šveicarija, ieško būdų, kaip praktiškai įgyvendinti Europos Tarybos deklaracijoje skelbiamos kovos su terorizmu nuostatas.

enų apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijos veiklos klausimais bei atlieka valstybės saugumo, valstybės sienų apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijos parlamentinę kontrolę, teikia pasiūlymus ir rekomendacijas dėl jų veiklos gerinimo. Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto veikla terorizmo prevencijos srityje yra akivaizdi. Štai Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas, susipažinęs su 2002 m. sausio 22 d. Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą įgyvendinimu, 2004 m. kovo 31 d. priėmė sprendimą Nr. 1 *Dėl Programos prieš terorizmą įgyvendinimo* [32], kuriame buvo pabrėžti kai kurie trūkumai vykdant terorizmo prevenciją. Ypač pažymėtina, kad terorizmo prevencijos srityje turėtų būti didinamas policijos vaidmuo, taip pat gerinamas teisėsaugos institucijų ir žvalgybos tarnybų keitimasis informacija.

Vyriausybės lygmuo apima Vyriausybės sudarytas specialiąsias komisijas ir kitas valstybinio valdymo institucijas bei įstaigas, kurios tiesiogiai arba netiesiogiai prisideda prie terorizmo prevencijos įgyvendinimo. Šiuo metu, siekdama užtikrinti tinkamą valstybės ir kitų institucijų veiklos kovojant su terorizmu koordinavimą ir būtinų šios kovos priemonių įgyvendinimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2002 m. vasario 15 d. nutarimu Nr. 255 sudarė *Tarpžinybinę koordinacinę komisiją prieš terorizmą* [33]. Pagrindinis šios komisijos uždavinys – svarstyti strateginius ir prireikus neatidėliotinus kovos su terorizmu ir jo prevencijos klausimus, koordinuoti ir kontroliuoti Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą įgyvendinimą. Tarpžinybinei koordinacinei komisijai prieš terorizmą vadovauja Valstybės saugumo departamento generalinis direktorius. Kiti komisijos nariai – tai valstybinio valdymo institucijų atstovai, kurie pagal savo kompetenciją dalyvauja terorizmo prevencijoje ir kovoje su terorizmu, t. y. Vidaus reikalų ministerijos, Krašto apsaugos ministerijos, Susisiekimo ministerijos, Ūkio ministerijos, Aplinkos ministerijos, Finansų ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos. Reikia apgailestauti, kad šios komisijos sudėtyje pasigendama Teisingumo ministerijos ir Policijos departamento prie LR VRM atstovų.

Daugiausia dėmesio norėtume atkreipti į trečiąjį – policijos (arba teisėsaugos) lygmenį, kurį sudaro valstybės policinės institucijos, dalyvaujančios terorizmo prevencijoje ir kovoje su terorizmu. Remiantis 1996 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu, 2002 m. sausio 22 d. Lietuvos Respublikos programa prieš terorizmą, *Valstybės saugumo departamentas* yra pagrindinė (ir kartu vienintelė) valstybės institucija, koordinuojanti kovą su terorizmu Lietuvoje¹. Valstybės saugumo departamento teisinis statusas įtvirtintas 1994 m. sausio 20 d. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatyme [34], kuriame teigiama, kad Valstybės saugumo departamentas yra Seimui ir Respublikos Prezidentui atskaitinga valstybės institucija, sauganti Lietuvos valstybės suverenitetą ir jos konstitucinę santvarką.

Valstybės saugumo departamento kompetencija terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu srityje yra dvejopa:

pirma, bendroji kompetencija, kuri apima kompleksą prevencinių, žvalgybinių ir operatyvinių kovos su terorizmu priemonių. Valstybės saugumo departamentas, koordinuojantis kovą su terorizmu, atlieka šias funkcijas:

- laiku atskleidžia veikas, keliančias grėsmę valstybės ir visuomenės saugumui bei valstybės ir visuomenės interesams (t. y. visos su terorizmu susijusios nusikalstamos veikos, įskaitant ir teroro aktus);
- vykdo terorizmo prevenciją, t. y. šalina terorizmo ir su juo susijusių nusikalstamų veikų atsiradimo priežastis bei sąlygas, taip pat užkerta kelią šioms veikoms atsirasti;
- nustato terorizmo prevencijos kryptis;
- renka žvalgybinę antiteroristinę informaciją ir atlieka kitus žvalgybinio bei operatyvinio pobūdžio veiksmus (t. y. vykdo asmenų, įtariamų terorizmu ir su juo susijusių nu-

¹ Reikia apgailestauti, kad šiandien kitų policijos (teisėsaugos) institucijų vaidmuo terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu srityje yra tik epizodinis, nors nauji grėsmių ir pavojų iššūkiai nacionaliniam bei Europos saugumui keis susidariusią situaciją minėtų institucijų atžvilgiu.

sikalstamų veikų padarymu, paiešką, tiria su terorizmu susijusias nusikalstamas veikas ir pan.);

antra, specialioji kompetencija, pasireiškianti kovos su terorizmo finansavimu srityje [22]. Valstybės saugumo departamento funkcijos įgyvendinant terorizmo finansavimo prevencijos priemones yra šios:

- rinkti ir analizuoti žvalgybos informaciją, susijusią su terorizmo finansavimu;
- bendradarbiauti su užsienio valstybių institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis, renkančiomis informaciją apie terorizmo finansavimą;
- teikti informaciją apie galimus terorizmo finansavimo atpažinimo kriterijus Vyriausybei, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai, Muitinės departamentui ir kitoms institucijoms bei įstaigoms.

Prie kitų pagal savo kompetenciją terorizmo prevencijoje ir kovoje su terorizmu dalyvaujančių policinių (teisėsauginių) subjektų galima būtų priskirti vidaus reikalų valdymo sistemoje esančias įstaigas:

1. *Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba* prie LR VRM (arba tiesiog finansų policija), kuri, bendradarbiaudama su Valstybės saugumo departamentu, įgyvendina terorizmo finansavimo prevencijos priemones (t. y. teikia informaciją apie klientus ir jų vykdomas operacijas su pinigais, jeigu jos susijusios su terorizmo finansavimu, užtikrina valstybės finansų sistemos apsaugą nuo teroristinių grupuočių vykdomo nusikalstamo poveikio ir pan.).
2. *Valstybės sienos apsaugos tarnyba* prie LR VRM (arba tiesiog pasienio policija), kuri atlieka asmenų, įtariamų teroristine veikla ir kertančių valstybinę sieną, kontrolę, užtikrina pasienio teisinį režimą, vykdo nelegalios migracijos kontrolę ir pan.
3. *Vadovybės apsaugos departamentas* prie LR VRM, kuris užtikrina Lietuvos Respublikos vadovybės ir oficialių svečių (t. y. užsienio valstybių aukštų pareigūnų, tarptautinių organizacijų atstovų asmenų, kurie naudojami diplomatiniais ir konsuliniais imunitetais bei privilegijomis) apsaugą nuo galimų teroristinių veiksmų bei teroro aktų, smurto ir kitokio kėsینimosi.
4. *Policijos departamentas* prie LR VRM (arba tiesiog policija). Pagrindinė policijos, kaip nacionalinio saugumo sistemos sudedamosios dalies, paskirtis – užtikrinti asmens ir visuomenės viešąjį saugumą, žmogaus teises ir laisves, palaikyti viešąją tvarką, kovoti su nusikalstamomis veikomis. Policija, atlikdama viešojo saugumo užtikrinimo funkciją, tiesiogiai dalyvauja terorizmo prevencijoje (ypač policijos veikla akivaizdi užkertant kelią vidaus terorizmui ir su juo susijusioms nusikalstamoms veikoms, pvz., teroro aktams ir pan.).

2004 m. vasario 18 d. policijos sistemoje kovai su terorizmu buvo įkurta ir pradėjo veikti Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinė „Aras“ [35], t. y. savarankiškas, specializuotas policijos padalinys, steigiamas neteritoriniu principu ir vykdomas specialiąją policijos funkciją. *Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinės „Aras“* terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu srityje atlieka šias funkcijas:

- vykdo specialias antiteroristines, įkaitų išlaisvinimo bei pavojingų nusikaltėlių sulaukymo operacijas, reikalaujančias naudoti kryptingai parengtą jėgą, specialią techniką bei įrangą;
- ieško ir neutralizuoja savadarbius sprogstamuosius užtaisus ir karinius sprogmenis, panaudotus teroristiniais arba kriminaliniais tikslais;
- analizuoja socialinius procesus, turinčius įtakos terorizmo grėsmėms, bendradarbiauja su kitomis šioje srityje kompetentingomis institucijomis;
- dalyvauja rengiant ir įgyvendina antiteroristinių priemonių planus ir programas, kitus terorizmo prevenciją reglamentuojančius teisės aktus.

Šiuo metu Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinę „Aras“ sudaro vadovybė (štabas), Sprogmenų paieškos ir neutralizavimo skyrius, specialusis būrys (į jį įeina 3 kuo-

pos bei kovinės ir techninės paramos būrys) ir kiti organizaciniai-techniniai skyriai bei poskyriai.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Lietuvoje pagrindinis vaidmuo kovai su terorizmu ir terorizmo prevencijai tenka Valstybės saugumo departamentui, kuris taip pat yra atsakingas už visų subjektų, įtrauktų į šią veiklą, koordinavimą bei vyriausybės lygmeniu įkurtos Tarpžinybinės koordinacinės komisijos prieš terorizmą darbo organizavimą. Norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad terorizmo prevencijoje aktyviai dalyvautų ir kitos policijos (teisėsaukos) institucijos, tarp kurių išskirtinę poziciją užimtų nacionalinės policijos įstaigos.

V. Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu plėtros kryptys ir tendencijos

Terorizmo prevencija ir kova su terorizmu yra sudedamoji Lietuvos nacionalinių interesų įgyvendinimo priemonių dalis. Šalia nacionalinių saugumo užtikrinimo pastangų Lietuvos valstybė pagal turimus išteklius kartu su tarptautiniais partneriais prisideda prie kovos su terorizmu kituose Europos regionuose, be to, yra pasiryžusi prireikus pasinaudoti tarptautinių partnerių pagalba, jei kiltų panaši situacija Lietuvoje.

Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu plėtros kryptys ir tendencijos iš dalies apibrėžiamos rengiamose ir įgyvendinamuose programose bei projektuose, taip pat vykdomuose moksliniuose tyrimuose. Autoriai pateiks šių programų analizę bei apibendrinimus dėl terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu plėtros krypčių ir strategijos.

Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu strategijos formavimui nemažą reikšmę turi valstybinės programos, numatančios bendrus nacionalinio saugumo užtikrinimo bei nusikaltimų prevencijos ir kontrolės principus. Valstybės programų, susijusių su terorizmo prevencija ir kova su terorizmu, tikslas – apsaugoti Lietuvą nuo užsienio valstybių slaptųjų tarnybų ir jų priedangos struktūrų bei teroristinių organizacijų ardomosios veiklos, teroro aktų ir sutrukdyti tokioms organizacijoms pasinaudoti Lietuvos valstybės teritorija arba kaip tranzito valstybe ardomajai veiklai arba teroro aktams prieš kitas valstybes.

Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į 2002 m. gegužės 28 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. IX–907 patvirtintą *Nacionalinio saugumo strategiją* [36], kuri numato Lietuvos nacionaliniam saugumui kylančių iššūkių, pavojų ir grėsmių likvidavimo būdus ir priemones. Vienas iš pagrindinių veiksnių, paskatinsiu priimti šią strategiją, yra tarptautinio saugumo aplinkai kilęs pavojus, susijęs su terorizmo išplėtimu pasaulyje bei padažnėjusiais teroristiniais aktais Europoje (pvz., paskutinis teroro aktas, įvykęs Madride 2004 m. kovo 11 d.). Nacionalinio saugumo strategija numato Lietuvos valstybės saugumo interesus, saugumo politiką, jos įgyvendinimo kryptis, priemones ir būdus, įskaitant ir terorizmo prevencijos sritį.

Kita vertus, terorizmo prevencijai ir kovai su terorizmu svarbi 2003 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. IX–1383 patvirtinta *Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa* [37], kuri yra kaip specializuotas nacionalinio saugumo užtikrinimą reglamentuojantis dokumentas. Pripažindami, kad terorizmas laikomas pavojingiausiu XXI a. nusikaltimu ir siekdami sustabdyti šį nusikaltimą, turime vadovautis ir bendromis Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos nuostatomis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuva teikia pirmenybę konkreitiems veiksams kovoje su terorizmu bei su juo susijusiomis nusikalstamomis veikomis, pavyzdžiui, organizuotu nusikalstamumu, prekyba žmonėmis, nelegalia prekyba narkotikais, nelegalia migracija, ir reagavimui į kitus šiuolaikinius saugumo iššūkius, tokius kaip nusikalstamumas informacinių technologijų ir telekomunikacijų srityje.

Kuriant atskirą terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu strategiją, tikslinga atsižvelgti į terorizmą skatinančias priežastis ir sąlygas, valstybės politiką šioje srityje (atkreiptinas dėmesys į teisės aktų leidybą, taikomas baudžiamąsias sankcijas, sąsajas su kitais kri-

minaliniais reiškiniais, pavyzdžiui, organizuoju nusikalstamumu, nelegalia migracija, nelegalia prekyba ginklais ir pan.), įvertinti esamą situaciją Lietuvoje ir Europoje.

Minėtos valstybinės programos, numatančios bendrus nacionalinio saugumo užtikrinimo bei nusikaltimų prevencijos ir kontrolės principus, gali daryti nemažą įtaką jau galiojančioms Lietuvos Respublikos programai prieš terorizmą ir Atnaujintos Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą metmenims. Būtent kaip atsakas į tarptautinio terorizmo iššūkį 2002 m. sausio 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 71–2 buvo priimta ir patvirtinta *Lietuvos Respublikos programa prieš terorizmą*, kuri numatė terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu strategiją, jos įgyvendinimo priemones ir veiklos kryptis. 2004 m. birželio 15 d. Valstybės gynybos taryba pritarė *Atnaujintos Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą metmenims*, kuri yra pateikta tvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Išanalizavus šią programą ir jos metmenis matyti, kad ji papildyta nuostatomis, įtvirtintomis Nacionalinio saugumo strategijoje ir Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje.

Lietuvos Respublikos programą prieš terorizmą bei Atnaujintos Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą metmenyse fiksuojama terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu strategija, numatomos jos įgyvendinimo kryptys ir priemonės, taip pat Lietuvos valstybės ir jos institucijų veiksmai šioje srityje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad atnaujintos Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą tikslas – tobulinti veiksmingą teisinių ir organizacinių terorizmo prevencijos priemonių sistemą ir jos koordinavimą. Šiam tikslui įgyvendinti Lietuvos valstybė terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu srityje yra numačiusi:

- a) dalyvauti tarptautinės bendruomenės kovoje su terorizmu;
- b) plėsti bendrąją antiteroristinę teisinę bazę;
- c) apsaugoti potencialius terorizmo taikinius, iš jų svarbias infrastruktūras ir svarbius strateginės reikšmės objektus;
- d) nustatyti galimų teroro aktų užsakovus ir vykdytojus;
- e) nutraukti nustatytus teroristinių grupuočių finansinius šaltinius ir finansavimo būdus;
- f) sukurti aiškiai apibrėžtas teroro aktų tyrimo procedūras;
- g) būti nuolat pasirengusi likviduoti teroro aktų sukeltas krizines situacijas;
- h) stiprinti antiteroristinę žvalgybą ir kontržvalgybą.

Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą įgyvendinimą koordinuoja Tarpžinybinė koordinacinė komisija prieš terorizmą, kuriai vadovauja Valstybės saugumo departamento generalinis direktorius [33]. Vienas iš pagrindinių Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą akcentų yra Lietuvos valstybės institucijų atstovavimas kovos su terorizmu klausimais tarptautinėse institucijose ir forumuose. Reikia pasakyti, kad svarbiausias vaidmuo šioje veikloje priskiriamas:

- a) Valstybės saugumo departamentui, kuris atstovauja tarptautinėse institucijose, kuriose svarstomi terorizmo prevencijos, bendrieji kovos su juo bei antiteroristinės žvalgybos klausimai;
- b) Vidaus reikalų ministerijai, įskaitant ir policiją, kuri atstovauja tarptautinėse institucijose, kuriose svarstomi bendrieji vidaus reikalų ir teisingumo klausimai, susiję su terorizmu;
- c) Generalinei prokuratūrai, kuri atstovauja tarptautinėse institucijose, kuriose svarstomi klausimai, susiję su teroro aktų tyrimu.

Kaip matyti, šiuo metu Lietuvos Respublikos programa prieš terorizmą atnaujinama atsižvelgiant į Lietuvos priimtus įsipareigojimus tapus Europos Sąjungos ir NATO nare bei pasirašytų tarptautinių sutarčių normas. Kita vertus, Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą įgyvendinimui reikšmės turi kitas dokumentas, t. y. *Teroro aktų sukeliama krizinių situacijų padarinių likvidavimo programa*, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 850 [38]. Ši programa turi būti įgyvendinta iki 2010 metų. Teroro aktų sukeliama krizinių situacijų padarinių likvidavimo programos tikslas – pasirengti tinkamai reaguoti ir likviduoti teroro aktų sukeliama krizinių situacijų (ypač panaudojus masinio

naikinimo ginklą) padarinius, kuo geriau apsaugoti gyventojus ir aplinką nuo galimų neišvengiamų padarinių. Programos tikslui pasiekti numatytos keletas priemonių: *pirma*, sukurti veiksmingą ir patikimą teroro aktų sukeliamų padarinių likvidavimo mechanizmą, *antra*, plėsti civilinės saugos ir gelbėjimo pajėgų, valstybės ir savivaldybių institucijų galimybes, telkti jų pastangas, kad būtų pasirengta reaguoti ir likviduoti teroro aktų sukeliamų krizinių situacijų padarinius.

Įgyvendinus Teroro aktų sukeliamų krizinių situacijų padarinių likvidavimo programą, Lietuvoje bus pasirengta tinkamai likviduoti galimus teroro aktų sukeliamų krizinių situacijų padarinius, bus užkirstas kelias teroro aktų padariniams išplisti už Lietuvos valstybės teritorijos ribų, taip pat bus numatyta reagavimo likviduojant teroro aktų padarinius strategija, aiškiai apibrėžtos institucijų ir tarnybų funkcijos, atsakomybė ir veiksmai šioje srityje.

Apibendrinant terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu plėtos perspektyvas matyti, kad terorizmo prevencijos ir kontrolės organizavimas dar nėra pakankamai nuoseklus ir sistemiškas, tik iš dalies atitinka bendruosius nusikaltimų prevencijos bei kontrolės principus. Vadinasi, nacionalinių programų su terorizmu vykdytojų interesai ir tikslai labiau orientuojami į planuotų priemonių įvykdymą nei į nuolatinę veiklą terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu srityje. Šių programų įgyvendinimas ir finansavimas baigiasi jose nustatytu terminu, nors terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu organizavimo poreikis yra nuolatinis. Siekiant to išvengti, būtina nustatyti parengtų nacionalinių programų prieš terorizmą efektyvumo vertinimo kriterijus ir šiose programose numatytų priemonių įgyvendinimui skirti pakankamai lėšų.

Išvados

1. Terorizmo prevencija ir kova su terorizmu laikomos vienu pagrindiniu valstybių nacionalinio saugumo užtikrinimo uždaviniais. Pripažįstama, kad terorizmo reiškinio atsiradimui įtakos turi socialinės, politinės, ekonominės, istorinės, etninės, psichologinės ir kitos priežastys, vadinasi, poveikio šiam reiškiniai priemonės turėtų būti analogiškos. Kita vertus, terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu priemonės sudaro viską apimantį būdų, metodų, priemonių kompleksą, nukreiptų prieš terorizmą ir su juo susijusias nusikalstamas veikas.

2. Šiuo metu nėra visuotinai priimtose terorizmo sampratos, todėl sudėtinga atskleisti ir nagrinėti terorizmo turinį. Pagrindinė priežastis ta, kad ir tarptautiniu, ir valstybių nacionaliniu lygmeniu pasireiškia įvairios teisei priešingos veikos, įvardijamos kaip terorizmas, teroristinė veikla, teroras, teroro aktas. Manytina, kad *terorizmas*, kaip globalinis reiškinys, galėtų būti apibrėžiamas *kaip keliamų grėsmių ar pavojaus ir dalies karinių veiksmų sintezė, turint tikslą – spręsti konkrečius politinio ar nacionalinio pobūdžio klausimus naudojant prievartą ar teroro aktus prieš valstybę, jos oficialias institucijas bei piliečius*.

3. Teisinės bazės gausa (ratifikuotos konvencijos, tarptautinės sutartys dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, įstatymai, kuriais įtvirtinamos įvairios kovos su terorizmu priemonės, bei poįstatyminiai teisės aktai, nustatantys Vyriausybės ir jos įgaliotų institucijų kompetenciją šioje srityje) įrodo, kad Lietuvos valstybė yra prisiėmusi ir vykdo visus tarptautinius įsipareigojimus terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.

4. Grėsmės dėl galimų teroristinių akcijų Lietuvoje nėra padidėjusios, nes dabartinė šalies politinė, socialinė-ekonominė, tautinė-konfesinė situacija ir istorinė šalies patirtis nesudaro sąlygų formuoti plataus masto grėsmingam vidaus teroristinių struktūrų tinklui. Tačiau atsižvelgiant į terorizmo plitimą geopolitiniu mastu, grėsmės ir pavojai Lietuvos nacionaliniam saugumui gali kilti iš užsienio (tarptautinio terorizmo grėsmė).

5. Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu subjektų sistema apima tris lygius: valstybės, vyriausybės ir policijos (teisėsaugos). Pagrindinis vaidmuo terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje tenka Valstybės saugumo departamentui, kuris yra atsakingas už visų subjektų, įtrauktų į šią veiklą, koordinavimą bei vyriausybės lygmeniu įkurtos Tarpžinybinės

koordinacinės komisijos prieš terorizmą darbo organizavimą. Norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad terorizmo prevencijoje pasigendama kitų policijos (teisėsaugos) institucijų aktyvaus dalyvavimo, iš kurių išskirtinę poziciją turėtų užimti nacionalinės policijos įstaigos.

6. Terorizmo prevencijos ir kovos su terorizmu priemonės turėtų būti įgyvendinamos vienu metu įvairiomis kryptimis, t. y. turėtų būti sukurta terorizmo prevencijos strategija, kuri apimtų terorizmo atsiradimo ir išplitimo priežasčių analizę, terorizmo prevencijos subjektų ir objektų nustatymą, su terorizmu susijusių nusikalstamų veikų prevencijos politikos vykdymą, parengtų nacionalinių programų prieš terorizmą efektyvumo vertinimo kriterijų nustatymą, taip pat tarpžinybinį policijos pajėgų, pasienio kontrolės tarnybų, muitinių ir specialiosios paskirties tarnybų bendradarbiavimo dvišalių susitarimų pagrindu bei per tokias tarptautines organizacijas, kaip Interpolas ir Europolas, skatinimą.

LITERATŪRA

1. **Resolution 1373**, adopted by the UN Security Council at its 4385th meeting, 28 September 2001.
2. <http://www.ods-dds-y.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/633/01/PDF/N0163301.pdf?OpenElement> / Prisijungimo laikas: 2004–08–19 12:15
3. **Diržytė A., Patapas A.** Terorizmo sociopsichologiniai ypatumai // Jurisprudencija: mokslo darbai, 2003. T. 38 (30).
4. **Vysockienė L.** Prieglobstis ir terorizmas: pabėgėlių teisių apsaugos problemos kovojant su terorizmu // Jurisprudencija: mokslo darbai, 2003. T. 44 (36).
5. **Jokantas K.** Lotynų kalbų žodynas. – Vilnius: Aidai, 1995.
6. **Dabartinės lietuvių kalbos žodynas.** 4-as leidimas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
7. **Vaitkevičiūtė V.** Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Leidykla „Žodynas“, 2001.
8. **Shorter Oxford English Dictionary.** 5th ed. – Oxford: Oxford University Press, 2002.
9. **Салимов К. Н.** Современные проблемы терроризма. – Москва: Щит-М, 2000.
10. **Europos konvencija dėl kovos su terorizmu**, priimta 1977 m. sausio 27 d. Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota 1997 m. sausio 14 d. įstatymu Nr. VIII–70 // Valstybės žinios. 1997. Nr. 7–116.
11. **Hudson R. A.** Sociology and Psychology of Terrorism. Report Prepared under an Interagency Agreement by the Federal Research Division. – Library of Congress, 1999.
12. **European Parliament Recommendation** on the role of the European Union in combating terrorism of 5 September 2001 // Official Journal C 72 E, 21–03–2002.
13. **European Council Common Position** of 27 December 2001 on application of specific measures to combat terrorism (2001/931/CFSP) // Official Journal L 63, 06–03–2002.
14. **European Council Framework Decision** of 13 June 2002 on combating terrorism (2002/475/JHA // Official Journal L 164, 22–06–2002.
15. **Combs C. C.** Terrorism in the twenty-first century (3rd ed.). – Upper Saddle River (New Jersey): Prentice Hall, 2003.
16. **Гаврилин Ю. В., Смирнов Л. В.** Современный терроризм: сущность, типология, проблемы противостояния. – Москва: Книжный мир, 2003.
17. **Емельянов В. П.** Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
18. **Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmo finansavimu**, priimta 1999 m. gruodžio 9 d., Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota 2002 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. IX–1216 // Valstybės žinios. 2003. Nr. 8–265, 268.
19. **Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais**, priimta 1997 m. gruodžio 15 d., Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota 2003 m. gruodžio 9 d. įstatymu Nr. IX–1877 // Valstybės žinios. 2003. Nr. 36–1174, 1184.
20. **Tarptautinė konvencija dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudimo už juos**, priimta 1973 m. gruodžio 14 d., Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota 2002 m. rugsėjo 19 d. įstatymu Nr. IX–1084 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 97–4252, 4257.

21. **Tarptautinė konvencija** dėl kovos su įkaitų ėmimu, priimta 1979 m. gruodžio 17 d., Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota 2000 m. lapkričio 21 d. įstatymu Nr. IX–32 // Valstybės žinios. 2000. Nr. 108–3423, 3430.
22. **Tarptautinė konvencija** dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš saugią jūrų laivybą ir Protokolas dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš stacionarių platformų kontinentiniame šelfe saugą, priimti 1988 m. kovo 10 d., Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuoti 2002 m. lapkričio 5 d. įstatymu Nr. IX–1176 // Valstybės žinios. 2003. Nr. 8–264, 266.
23. **Lietuvos Respublikos** pinigų plovimo prevencijos įstatymas, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. birželio 19 d., Nr. VIII–275 // Valstybės žinios. 1997. Nr. 64–1502; *nauja redakcija*: Valstybės žinios. 2003. Nr. 117–5318.
24. **Lietuvos Respublikos** operatyvinės veiklos įstatymas, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. birželio 20 d., Nr. IX–965 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 65–2633.
25. **Lietuvos Respublikos** žvalgybos įstatymas, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2000 m. liepos 17 d., Nr. VIII–1861 // Valstybės žinios. 2000. Nr. 64–1931.
26. **Lietuvos Respublikos** įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 29 d., Nr. IX–2206 // Valstybės žinios. 2004. Nr. 73–2539.
27. **Užsieniečių**, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvą, sąrašo sudarymo, tvarkymo ir naudojimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 13 d. nutarimu Nr. 1787 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 111–4917.
28. **Whittaker D. J.** Terrorism: understanding the global threat. – London: Longman, 2002.
29. **Lietuvos Respublikos** strateginių prekių eksporto, importo ir tranzito kontrolės įstatymo pakeitimo įstatymas, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2004 m. balandžio 29 d., Nr. IX–2198 // Valstybės žinios. 2004. Nr. 73–2532.
30. **Robertson K. G.** Intelligence, Terrorism and Civil Liberties// Contemporary Research on Terrorism. Ed. by Wilkinson P. and Stewart A. M. – Aberdeen: Aberdeen University Press, 1989.
31. **Lietuvos Respublikos** valstybės gynimo įstatymas, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. balandžio 30 d., Nr. VIII–209 // Valstybės žinios. 1997. Nr. 41–992.
32. **Lietuvos Respublikos** Seimo statuto 63 str. // Valstybės žinios. 1994. Nr. 15–249; 1999. Nr. 5–97.
33. **Programos** prieš terorizmą įgyvendinimas, priimtas Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2004 m. kovo 31 d. sprendimu Nr. 1 // http://www3.lrs.lt/pls/inter/w3_viewer.ViewDoc?p_int_tekst_id=32635&p_int_tv_id=409&p_org=0 // Prisijungimo laikas: 2004–08–19, 13:37.
34. **Tarpžinybinės** koordinacinės komisijos prieš terorizmą nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 15 d. nutarimu Nr. 255 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 18–734.
35. **Lietuvos Respublikos** Valstybės saugumo departamento įstatymas, priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 1994 m. sausio 20 d., Nr. I–380 // Valstybės žinios. 1994. Nr. 11–163.
36. **Lietuvos** policijos antiteroristinių operacijų rinktinės „Aras“ nuostatai, patvirtinti Lietuvos policijos generalinio komisaro 2004 m. vasario 18 d. įsakymu Nr. V–67 // Valstybės žinios. 2004. Nr. 33–1085.
37. **Nacionalinio saugumo strategija**, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimu Nr. IX–907 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 56–2233.
38. **Nacionalinė** nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa, patvirtinta 2003 m. kovo 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. IX–1383 // Valstybės žinios. 2003. Nr. 32–1318.
39. **Teroro** aktų sukeltamų krizinių situacijų padarinių likvidavimo programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 850 // Valstybės žinios. 2003. Nr. 64–2908.

Problem of Terrorism Prevention in Lithuania

Assoc. Prof. Dr. Aurelijus Gutauskas
Assoc. Prof. Dr. Raimundas Kalesnykas
Dr. Darius Petrošius
Mykolas Romeris University

Keywords: terrorism, terrorism prevention and control, police and public security forces, terrorism and intelligence, strategy of terrorism prevention.

SUMMARY

The article deals with Lithuanian experience and practice in the sphere of terrorism prevention and combating of terrorism. Scientific works and empirical research, analyzing the problems of terrorism prevention and combating terrorism, have not been practically carried out in Lithuania. Thus, this empirical research will be the beginning for further research, related to the terrorism prevention.

The essential problem related to the practice and experience of Lithuania state, while carrying out the policy of prevention and combating the terrorism both inside the state and the rest of Europe, is being formed. The analyzed problem forms the purpose of the research, i.e. after evaluation of legal acts effective in the Republic of Lithuania and approved governmental programs, foreseeing the principles of the terrorism prevention and combating, to provide the effectiveness of the used legal, organizational, prevention and other types of combating the terrorism.

In the first part of the article authors analyze the issue of conception of terrorism. The origins and etymology of the concept are not totally clear yet. The main reason is the fact that various illegal activities, named as terrorism, terrorism activity, terror, and terror act are used both at international and national levels. The definition of terrorism in Lithuania was established in the Draft of the renewed program of the Republic of Lithuania against terrorism, passed on 15 June 2004. In other case, terrorism definition is closely related to the definition of a terror act. The authors make a conclusion that the terrorism is a broader definition than a terror act, since a terror act is the constituent part of the definition of terrorism. The definition of terrorism nowadays should be understood much wider and should comprise not only various criminal activities, used in the international documents and related to terrorism, but also the threats and dangers threatening the states internal national security. In this meaning, terrorism should be defined as the synthesis of threats or dangers and part of military acts, when aiming at solving particular issues of political or national manner by using violence or terror acts against the state, its official institutions and citizens.

The second part of the article shows the overview of legal base of terrorism prevention and combating the terrorism. The terrorism prevention and combating the terrorism legal base consists of the following: conventions ratified by Lithuania, international agreements on the cooperation in combating the terrorism, laws, establishing various means of combating the terrorism and other legal acts, establishing the competence of the Government and its authorized institutions in the field of the terrorism prevention and combating the terrorism. The Republic of Lithuania, being the member of European Union, United Nations and NATO and applying common international standards, has ratified all main conventions on the combating the terrorism.

In the third part of the article the current position of terrorism prevention and combating terrorism in Lithuania is presented. All means used by the Republic of Lithuania in the field of national security are called means of combating the terrorism. The following stages of combating the terrorism (or terrorism control) may be separated: a) terrorism prevention, b) liquidation of terror acts and c) investigation of terror acts. While implementing these terrorism control means, many state institutions take part, such institutions take all measures in order to prevent the establishing of terrorism phenomenon in Lithuania.

*We shall not be mistaken if we say, that Lithuanian state pays the biggest attention towards the terrorism prevention. In this meaning, **terrorism prevention** is implementation of means used by the state institutions and preventing the terrorism, prevention of terrorism outspread and the circumstances enabling such an outspread, evaluation of terrorism threats, teaching of public and promoting the cooperation with the police institutions and coordination of these means implementation.*

Terrorism threat for Lithuanian state is more of the external type. Internal situation and historic state experience do not establish the conditions for forming of high degree terrorism structures network. Only scantlings by terrorism already exist in Lithuania. Separate violence acts, that occurred up to now, were performed out of criminal and economic stimulus, taking vengeance on criminals by other criminals or out of other reasons. Thus, the major threat for Lithuania is international

terrorism and dangers thereof. Institutions participating in the terrorism prevention and combating the terrorism may be called as police institutions. According to the law of national security base of the Republic of Lithuania of 19 December 1996 and the program against the terrorism of the Republic of Lithuania of 22 January 2002, the National Security Department is the main (also the only) state institution, coordinating combating the terrorism in Lithuania. The following institutions of interior management system also may be classified as the police subjects participating in the combating the terrorism: Financial Crime Investigation Service, State Border Guard Service, VIP protection department, Police department, Lithuanian police antiterrorist operations division "Aras". The attention should be paid to the fact, that other police institutions, especially the institutions of national police, must take an active part in the terrorism prevention.

The fourth part of paper demonstrates strategic directions of terrorism prevention and combating the terrorism in Lithuania. National programs, foreseeing general principles of national security ensuring and crimes prevention and control, have a huge impact on forming the strategy of terrorism prevention and combating the terrorism. The aim of national programs, related to the terrorism prevention and the combating the terrorism is to protect Lithuania from the destroying activity of foreign secret services and their cover structures and the activity of terrorist organizations and from terror acts and to prevent such organizations from using the territory of the Republic of Lithuania either as a transit state for destroying activity or for terror acts against other states. While concluding on the perspectives of terrorism prevention and combating the terrorism, it can be seen, that the organizing of terrorism prevention and control is not yet very consistent and systematic, and it meets the general principles of crimes prevention and control only partially. In order to avoid all that, it is necessary to establish the criteria of effectiveness evaluation of prepared national programs against the terrorism and to assign suitable amount of allocations to the implementation of the measures stipulated in such programs.

The authors reach the conclusion that terrorism prevention and combating the terrorism are considered as one of the key tasks of the ensuring the states national security. It is accepted that social, political, economic, historic, ethnic, psychological and other reasons influence the emerging of the terrorism phenomenon, thus, action measures to this phenomenon should be analogous. On the other hand, the means of terrorism prevention and combating the terrorism comprise the set of ways, methods and means directed against the terrorism and the criminal activities related thereof.

